

Miroslav Malovec

Slangy a nadávky v esperantu

2024

Častá otázka:

Existují v esperantu slangy, žargony, argoty, mazlivá a familiární slůvka, nadávky a vulgarity, které jsou průvodním jevem každého živého jazyka?

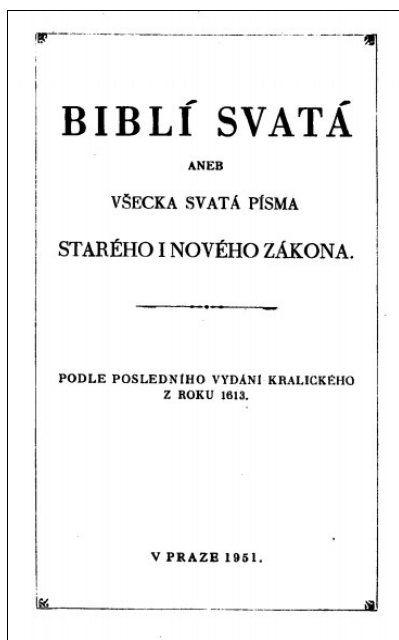

Slang ke své existenci potřebuje spisovný jazyk, od kterého by se mohl odlišovat a křičet na nás:
"Já jsem slang, neformální, familiární, subjektivní a emocionální!"

Např. slovo **policajt** cítíme v češtině jako slangové, protože máme spisovný výraz **policista**, kdežto ve slovenštině mají pouze **policajt**, je to tedy oficiální slovo bez nelichotivé příchuti, kterou má v češtině.

Náš český slang je do značné míry založen na nespisovných koncovkách (**malý - malej, hezké holky - hezký holky, mladí lidé - mladý lidi**), což jiné jazyky neznají (např. v angličtině jsou přídavná jména zcela neměnná), takže slang vyjadřují jinými prostředky,

teré má i esperanto. V češtině tato zvláštnost vznikla díky tomu, že národní obrozenci si zvolili za základ spisovného jazyka Bibli kralickou, tedy češtinu ze 16. století, a tím vznikla propast mezi spisovným a hovorovým jazykem. Pro jazyk to není zdravé, ale spisovatelé dovedou tuto závadu využít.

Esperanto má některé přepodpony a přípony, kterými se dají slova citově zabarvit. Např. **-aĉ-** znamená ošklivost (**domo** dům, **domaĉo** barabizna, **hundo** pes, **hundaĉo** psisko, **skribi** psát, **skribaĉi** škrábat), předpona **fi-** značí hnus (**homo** člověk, **fihomo** ničema, **paroli** mluvit, **fiparoli** sprost'ačit). Familiární mazlivá slůvka od vlastních jmen a rodinných příslušníků tvoříme v mužském rodě příponou **-ĉj-** (**Joĉjo** Pepík, **Peĉjo** Petřík, **paĉjo** tatínek, **fraĉjo** bratříček), u žen příponou **-nj-** (**Manjo** Máňa, **panjo** maminka, **franjo** sestřička), u ostatních slov přípomou **-et-**, která značí zmenšení a někdy mazlení, podle situace (**hundeto** psík, **dometo** domeček, **salteti** poskakovat). Jejím opakem je přípona **-eg-**, tedy zvětšení (**hundego** hafan, **saltego** obrovský skok, **plori** plakat, **ploreĝi** brečet).

V esperantu nechybí ani nadávky (**idioto**, **kreteno**, **bastardo**, **bandito**, **kanajlo** darebák, **fripono** chytrý darebák, **bordelo**, **ĝigolo**, **gejo**),

některé speciálně pro ženy (**megero**, **furio**, **putino** coura, **vampo** upírka démonicky svůdná, **lesbanino** lesbička).

Některé části těla mají vulgární variantu (**peniso** / **kaco** penis / **pindík**, **testiko** / **kojono** varle / koule, **vagino** / **piĉo** vagína, **postaĵo** / **pugo** zadnice), stejně i některá slovesa (**urini** / **pisi**

močit / čůrat, **feki** / **merdi** kálet, **koiti** / **fiki** souložit, **furzi** prdět, **frandzi** lízat vagínu, **midzi** kouřit penis, **bugri** strčit penis do řitního otvoru, **masturbi**, **onani**).

Ovšem naprosto nejvíc výrazů slangového charakteru jsou metafory, tedy přenesené významy. Např. **oni melkis monon el li** vydojili z něho peníze, **oni priplukis lin** oškubali ho, **oni elvringis el li lastan groŝon** vyždímali z něj poslední groš.

Kladivo se řekne **martelo**, esperanto z něj vytváří sloveso **marteli** (bušit kladi-

vem), které se používá i přeneseně: **la motoro martelas** motor klepe, **mia koro martelas** srdce mi bije jako zvon, **nia armeo martelas la malamikon** naše armáda drtí nepřítele.

Sloveso **draši** znamená mlátit obilí, ale používá se i **draši pianon** (břínkat do piána) a hlavně **draši homon** (zmlátit člověka, dát nakládačku).

Trempi znamená namočit, opláchnout ponořením, **amo** je láska,

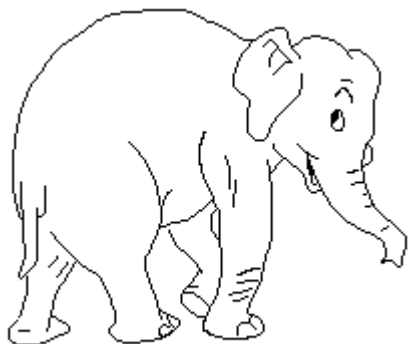
amtrempita studento

zaláskovaný student na rozdíl od běžného **enamiĝinta studento** (zamilovaný student).

Slovo **lakeo** (lokaj) je metafora pro podbízivého lichotníka, **sbiro** a **ĉugo** odpovídají našemu fízl, polda, tedy zlý policista.

Vděčným zdrojem je živočišná říše:
obstina azeno tvrdohlavý osel,
stulta anserino hloupá husa, **insida**
rato zákeřná krysa, **nia najbarino**
klukas kaj ŝia edzo gruntas naše
sousedka kdáká a její manžel
chrochtá, **tiu avarulo hamstras** ten
lakomec křečkuje (hamoní) apod.

Ŝarko (žralok) nebo **bruto**
(dobyčče) označuje krutého
člověka, **elefanto** (slon) nebo
urso (medvěd) nemotorného.

Manto je kudlanka, která po
milostném aktu svého samečka
sežere - používá se obrazně pro svůdné ženy, které
své partnery ničí.

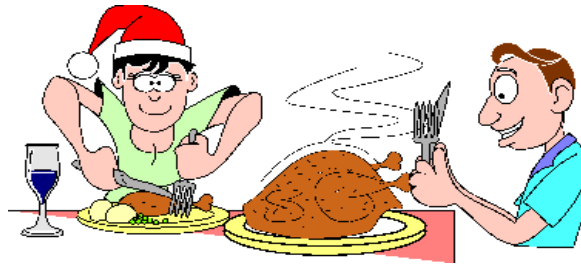

Řehtat je **heni** a již jsem se v literatuře setkal s výrazem **heninde** místo běžného **ridinde** (k smíchu). **Animale bona** (zvířecky dobrý) odpovídá zhruba našemu **to je hustý**.

Muzelo (čenich) a **faūko** (rozevřená tlama) mohou nelichotivě označit i lidský obličej.

Krmivo pro dobytek je **furaĝo**, výraz **mi furaĝis min** odpovídá našemu **nafutroval jsem se, nadlábnul**.

Další zdrojem jsou odvozeniny a složeniny. Ze slova **ĉies** (všech, všem patřící) bylo odvozeno slovo **ĉiesulino** pro lehkou ženu, ze slova **putino** (děvka) odvozeno **putinido** (potomek děvky), podobně **diablido** je potomek ďáblův a **inferulo** pekelník, čili výrazy pro darebáky. Sloveso **fuŝi** (zfušovat, pokazit) se používá i jako předpona (**fuŝkuiri** špatně uvařit, **fuŝtajloro** krejčí fušer apod.). Ze slova **merdo** (lejno) jsem viděl nadávku nepřátelskému státu **merdoŝtato**.

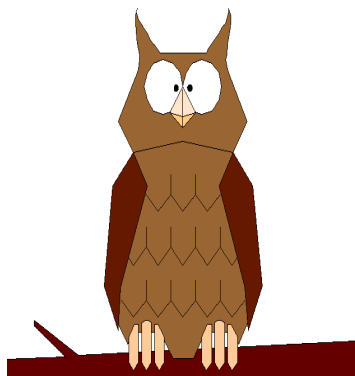
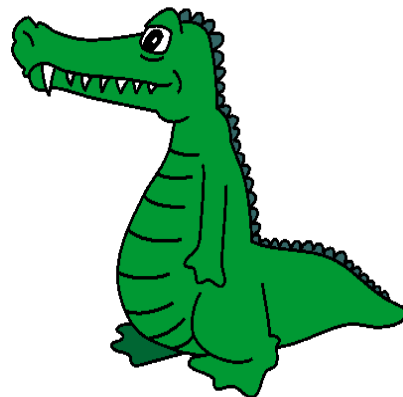
Ale i obyčejná slova mohou vytvářet výrazy slangového charakteru, např. z **poŝo** (kapsa) výraz **enpoŝigi** (vkapsovat, strčit do kapsy) a z toho **enpoŝigi venkon** (strčit si do kapsy vítězství) nebo naopak **enpoŝigi fiaskon** (utrpět fiasko).

Stylistické rozlišení slovesnými tvary

Strčit si kapesník do kapsy můžeme vyjádřit běžným výrazem **meti nztukon en la poŝon**, nebo složeným **esti metinta nztukon en la poŝon** (být strčivší kapesník do kapsy) nebo již naznačeným zkráceným **enpoŝigi nztukon** (doslova: vkapsovat kapesník). Jednotlivé postavy příběhu lze stylisticky odlišit tím, kterému ze tří způsobů dávají přednost, a vzniká tím dojem, že každý z nich mluví svým vlastním slangem, i když jsou všechny tři způsoby legitimní a srozumitelné. Neutrální vypravěč obvykle všechny tři způsoby střídá.

V esperantu vznikají i vlastní slangová slova, hlavně na mezinárodních akcích mládeže. Sloveso **krokodili** (krokodýlovat) znamená mluvit národním jazykem v esperantském prostředí, takže ostatní nerozumějí, což se považuje za neslušné (jednou někdo označil takové nezdvořáky za krokodýly a metafora se ujala).

Na mládežnických setkáních se pro noční zábavu ujal výraz **gufujo** (výrovna), protože výr je noční pták. Našemu **bezva** odpovídá výraz **mojosa**, což je zkratkové slovo z výrazů **moderna juna societa** (moderní-mladý-společenský).

Esperanto je jazyk **snadný** díky pravidelnosti, ale není **jednoduchý** ve smyslu primitivnosti. Např. čeština má dvě trpná přičestí, totiž přítomné a minulé,

esperanto má navíc přičestí budoucí, tedy přičestí tři: **skribata letero** psaný dopis, **skribita letero** napsaný dopis, **skribota letero** teprve zamýšlený dopis, **legata libro** čtená kniha, **legita libro**

přečtená kniha, **legota libro** kniha

připravená ke čtení. V češtině se dvě

přičestí tvoří pokaždé jinak (**psaný** -

napsaný, **čtený** - **přečtený**, **pečený** -

upečený, **stavěný** - **postavený**, **kupovaný** -

koupený, **braný** - **vzatý**, **telefonovaný** - **zatelefovaný**

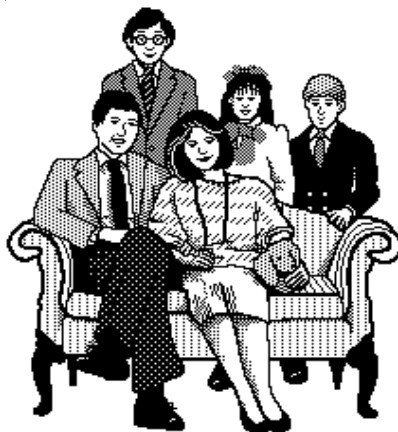
atd.), zatímco v esperantu vždy stejnými příponami

(**ata**, **ita**, **ota**). Proto je snazší si zapamatovat tři

esperantská přičestí než dvě česká.

Esperanto má systém přepon a přípon, kterými může odvozovat slova, např. **amiko** přítel, **amikino** přítelkyně, **geamikoj** přátelé obojího pohlaví, **amikaro** spolek přátel. Přídavná jména se tvoří změnou koncovky O na koncovku A, a to od všech uvedených slov, takže české slovo **přátelský** můžeme přeložit čtyřmi způsoby s jemnými významovými odstíny, které se v češtině dají nesnadno vyjádřit i opisem: **amika**, **amikina**, **geamika**, **amikara**.

Podobně jako angličtina i esperanto dokáže z podstatných a přídavných jmen tvořit slovesa, která jsou intenzivnější než při použití opisu. Poznali jsme už **marteli** (kladivovat) místo běžného **bati per martelo** (tlouci kladivem). Místo **skribi leteron al amiko** (psát psaníčko příteli) můžeme použít **letero al amiko** (psaníčkovat příteli), místo **mi estas kontenta en mia nova loĝejo** (jsem spokojený ve svém novém bytě) lze říci **mi kontentas en mia nova loĝejo** (lebedím si ve svém novém bytě). Větu **la knabino estas ĉarma** (ta dívka je půvabná) lze zkrátit na **la knabino ĉarmas** (ta dívka okouzluje) a dokonce lze dodat **la knabino ĉarmas knabojn** (ta dívka okouzluje chlapce). Zkrácený tvar má někdy nádech básnický, jindy slangový podle okolního textu.

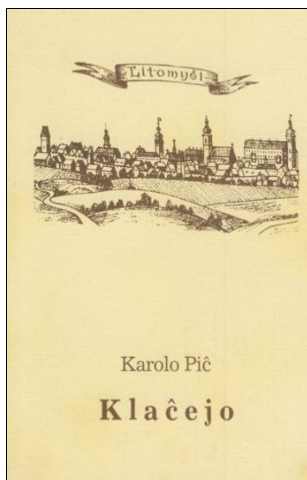
Není snadné pomocí češtiny vyložit všechny možnosti, kterými disponuje jiný jazyk. Vždy je ale třeba mít na mysli srozumitelnost, protože čtenář se ve své učebnici naučil jen základní výrazy v jejich běžném významu, kdežto v literatuře se s nimi setkává v dalších souvislostech. To platí pro esperanto stejně jako pro angličtinu, vlastně pro jakýkoliv cizí jazyk.

Musíme myslet i na rozdíly kultur, takže co je srozumitelné v Evropě, nemusí být srozumitelné v Asii nebo Africe, a platí to i obráceně. Proto bývá zvykem před zveřejněním díla požádat zahraniční esperantisty o kontrolu, zda všemu rozumí.

Slovníky esperantských spisovatelů uvádějí **téměř tisícovku autorů**, kteří psali nebo píší svá díla přímo v esperantu. Někteří z nich se aktivně zabývali i slangem a historizujícím jazykem, zvláště v souvislosti s překlady z národních jazyků, protože v některých dílech tyto prvky hrají významnou roli. Edmond Privat (1889-1962) v roce 1931 napsal studii o vyjadřování citů v esperantu, lingvista Manuel Halvelik (vl. jm. Kamiel Vanhulle, 1925-2016) napsal studie o slangu a historizujícím jazyku, Renato Corsetti (1941) vytvořil slovníček hanlivých výrazů a dovolil i jeho vydání v češtině.

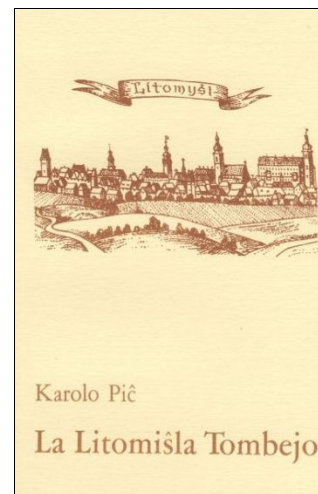

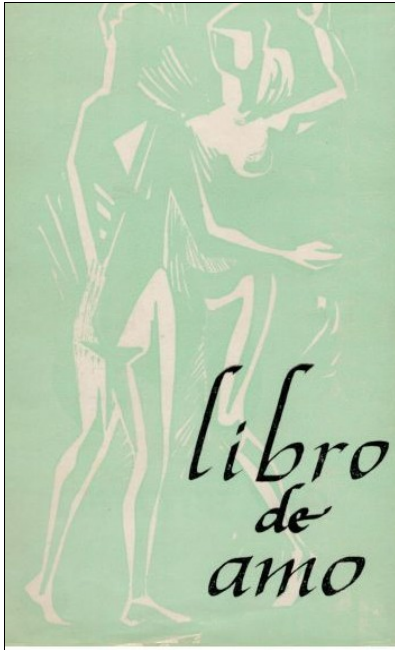
Český esperantsky píšící spisovatel Karel Píĉ (1920-1995) napsal román **Klaĉejo** (Klevetírna), jehož děj se odehrává v pavlačovém domě, kde všichni mají vřelý zájem o intimní život svých sousedů a pomlouvají se navzájem osobitým slangem. Chtěl vyzkoušet možnosti slangů v esperantu a

obohatit je.

V románě **Litomiŝla tombejo** (Litomyšlský hřbitov) s autobiografickými rysy zavedl řadu novotvarů, kterými vytvořil svůj osobní dialekt, na který byly ohlasy kladné i záporné.

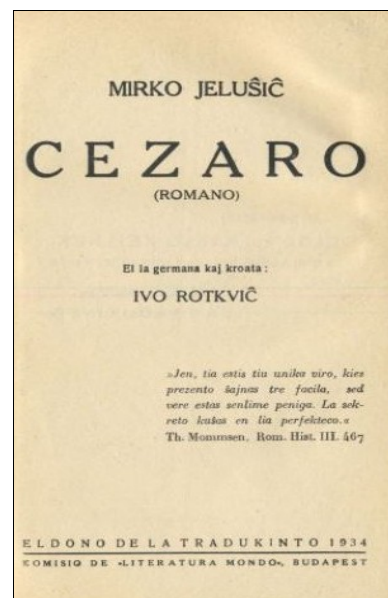
Maďarský básník Kalmán Kalocsay (1891-1976), snad nejvíce uctívaná osobnost esperantské literatury, napsal již mezi válkami sbírku erotických sonetů **Sekretaj sonetoj** (Tajné sonety), ve kterých uvedl

celou škálů výrazů, které se dají metaforicky použít v milostných hrách. S dalšími jeho básněmi sbírka vyšla v knize **Libro de amo** (Kniha lásky). Přeložil také povídku o vysokoškolačce, která mluví studentským slangem, v němž jsou běžné výrazy nahrazeny obrazným pojmenováním, kterému čtenář rozumí, přestože je slyší poprvé. Např. **ĉu falis jam monero en via**

aŭtomato? (už zapadla mince do tvého automatu?) odpovídá českému **už ti to docvaklo?**

Mezi válkami se také objevil překlad románu **Cezaro** (Caesar) od chorvatského spisovatele Mirko Jelušiče, který sice není sám o sobě veledílo, ale překladatel Ivo Rotkvič (1901-1983) překvapil čtenáře nečekanými, přesto srozumitelnými odvozeninami a složeninami a ukázal tak obrovské možnosti esperanta skryté v jeho odvozovacím systému. A také ve skutečnosti, že esperanto není svázáno konvencemi jako třeba čeština, která sice dovede říci slova typu **kladivovat**, **psaníčkovat**, ale nelze je použít, leda žertem. Čeština v praxi nevyužívá všechny své možnosti, esperanto se naopak snaží co nejmenším počtem slov říci co nejvíce.

Já sám jsem se s hovorovými prvky musel potýkat při překladu **Kresleného humoru** Pavla Raka, při překládání pohádek **Vesmírníčky** Gabriely Kopcové, kde jsou slovní hříčky a mazlivá slůvka, a hlavně při překladu opery **Sternenhoch** Ivana Achera, kterou v esperantu dává Národní divadlo v Praze. Naštěstí autor zhudebnil až můj překlad, takže se z překladu stal originál a já jsem se nemusel "trefovat" do hudby, jen jsem dbal, aby nebylo vedle sebe moc sykavek, zkrátka, aby se text dal dobře vyslovovat. Bylo tam však i dost nadávek a já jsem viděl jako věc prestiže esperanta, že tento jazyk dokáže i tyto prvky zvládnout.

Děkuji za pozornost